

FÖRÄNDRINGENS VINDAR I FRILUFTSLIVET

I Sveriges mest omfattande forskning om friluftslivet syns tydliga trender. Friluftslivet »sportifieras«, teknifieras och kommersialiseras, samtidigt som vi fortsätter att ströva i skog och mark. För det vi främst söker är avkoppling och närhet till naturen – i alla fall på helgerna.

TEXT SOFIE WIKBERG FOTO CARL CRAFOORD

Friluftslivet teknifieras, både genom att det skapas särskilda anläggningar och mer specialutrustning krävs, för utövandet. Ett bra exempel är downhillcyklingen.

»Även om sportifieringen är en tydlig trend så visar forskningen också att den svenska befolkningen främst ägnar sig åt mer klassiska friluftaktiviteter.«

NUMERA TÄVLAR MAN i nästan allt, även i friluftsliv. Resultat presteras i multisport, äventyrsidrott och Vikingaränn.

Traditionellt upplevelsebaserade friluftaktiviteter har utvecklats till träning och tävling. Samtidigt har en del sporter som till exempel snowboard och trailrunning tagit efter friluftslivets värderingar och motiv – upplevelse och kamratskap är viktigare än tävlingsresultat.

– Den här »sportifieringen« av friluftslivet luckrar upp gränserna mellan friluftsliv och idrott, säger Klas Sandell som är forskare vid Karlstad universitet och en av initiativtagarna till forskningsprogrammet. Det leder till spänningar mellan idrottens behov av kontrollerade och rättvisa förhållanden, och friluftslivets tradition av äventyr och upplevelser i okontrollerad natur.

»Sportifieringen« och vår önskan att kontrollera naturens påverkan har gjort att friluftaktiviteter teknifierats, både genom olika anläggningar och genom specialutrustning. Det finns många exempel.

Längdskidor kan vi idag åka i noggrant preparerade spår (med eller utan belysning), i skidtunneln i Torsby och hemma i vardagsrummet – med hjälp av tv-spel. Och många har både fjällskidor, turskidor, spårskidor, skateskidor och rullskidor i garaget.

Vad driver då den här utvecklingen?

– Min uppfattning är att det dels är de kommersiella intressena, som media, utrustningsindustri och turistorter. De har visserligen alltid funnits i friluftslivet men de har förstärkts och ökat rejält de senaste decennierna. Men det är också den allmänna tidsandan i samhället. Tävling, konkurrens och resultatorientering är viktiga ledord i vår tid, säger Klas Sandell.

Även om sportifieringen är en tydlig trend så visar forskningen också att den svenska befolkningen främst ägnar sig åt mer klassiska friluftaktiviteter. Under ett år har 90 procent strövat i skog och mark, 40 procent studerat växter eller djur, 30 procent vandrat på låglandsled och 20 procent tältat eller på annat sätt övernattnat i naturen.

Vad gäller de aktiviteter som Friluftsrådet erbjuder så har 23 procent åkt utför på skidor, 20 procent åkt skridskor, 16 procent fjällvandrat, 14 procent cyklat mountainbike, 13 procent paddlat och 7 procent klättrat i berg.

Anledningarna till att vi ägnar oss åt friluftsliv på helger och längre ledigheter är inte nya. Vi vill koppla av, vara nära naturen och umgås med familj och vänner. På vardagarna däremot är vi främst ute för

▲ Klas Sandell är forskare och initiativtagare till projektet.

att motionera och träna. Sammantaget verkar det som om vi idkar friluftsliv ungefär lika ofta som för 30 år sedan men vi är ute kortare tid.

Många av oss skulle dock vilja vara ute mer, visar undersökningen. Det som hindrar oss är främst att tidsbrist, en otillåtnande familjesituationen och att vi har långt till lämpliga områden att vara i.

Många saknar någon att vara ute med och ekonomiska begränsningar gör att vi inte ägnar oss åt det vi helst vill på helger och semester.

»Det är många ensamstående på våra turer så en sak man söker är gemenskap och nya vänner.«

▲ Mattias Sandberg, forskare vid Göteborgs universitet.

Barns möte med naturen har studerats speciellt i forskningsprogrammet. Farhågorna om att naturen helt försvunnit ur barnens liv verkar dock vara överdrivna.

– Dagens unga svenskar har och får erfarenheter av naturen, säger Mattias Sandberg som är forskare vid Göteborgs universitet. Men mycket tyder ändå på att barn vistas betydligt mindre i naturen idag än vad deras föräldrar gjorde när de var små. Framför allt är det den spontana leken i naturen som har minskat. En stor

del av naturkontakten sker i stället i organiserad form tillsammans med pedagoger från skola och förskola.

En annan trend som forskarna ser gäller var vi utövar friluftsliv. Inflyttningen till städerna gör att det tätortsnära friluftslivet ökat. Men vi har också blivit mer kontinentala så till vida att vi mer och mer håller till i särskilda rekreationsområden, naturreservat och nationalparker.

Det oroar forskarna eftersom det innebär att vi utnyttjar allemansrätten i mindre omfattning än tidigare. I studien är allemansrättens ställning stark, 94 procent anser att allemansrätten är viktig att försvara, men på sikt kan det alltså förändras.

Hur ser då Friluftsförbundet på de här forskningsresultaten?

– Det som forskarna observerat stämmer bra med det vi upplever i Friluftsförbundet, säger Erik Lundvik som är vice ordförande i Friluftsförbundets riksorganisation. Det är många ensamstående på våra turer så en sak man söker är gemenskap och nya vänner. Därför är det viktigt att vi har en öppen kultur och en värdegrund som gör att alla känner sig välkomna.

Erik Lundvik är oroad för att barns minskade naturkontakt ska minska förståelsen

och engagemanget för naturmiljön och allemansrätten.

– Tidigare hade vi mycket Skogsknytte- och Skogsmulleverksamhet inom barnomsorgen men det har minskat betydligt på senare år. Kanske är uteverksamheten på tillbakagång även på förskolorna?

– Vad det gäller sportifieringen så medverkar ju Friluftsförbundet till viss del genom att vi är med och arrangerar Vikingarännnet, Dundret Runt och en del andra motionslopp. Men det viktiga för oss är att det inte är några elitlopp utan att alla är lika välkomna. Samtidigt försöker vi motverka den här trenden genom att poängtera upplevelsen, gemenskapen och livsglädjen under våra aktiviteter. Vi vill helt enkelt ha roligt tillsammans när vi är ute, säger Erik Lundvik.

Både Erik Lundvik och Klas Sandell, som också är medlem i Friluftsförbundet, menar att frågorna om sportifiering, teknifiering och kommersialisering är viktiga för Friluftsförbundet och att de behöver diskuteras mer på alla nivåer i organisationen.

– Det är ju Friluftsförbundet många människor möter när de är ute. Ska vi haka på trenderna eller vara ett alternativ? undrar Klas Sandell.

Forskningsprogrammet

»Friluftsliv i förändring« är den hittills största satsningen på forskning om friluftsliv och naturturism i Sverige.

Syftet har varit att analysera dagens situation och aktuella förändringar. Programmet har haft fem delprojekt:

- 1) friluftslivets utövande och mönster
- 2) tätortsnära friluftsliv
- 3) fysisk planering för friluftsliv
- 4) friluftsliv, naturvård och utomhuspedagogik
- 5) friluftsliv, naturturism och regional utveckling.

Forskningen har skett med hjälp av enkäter, intervjuer, litteraturstudier, besöksräkningar och observationer.

En viktig del av programmet har varit att utveckla friluftsforskningen i Sverige, både vad det gäller organisation och metoder.

Programmet har pågått i sex år och 15 forskare från 7 lärosäten har medverkat.

Naturvårdsverket har bekostat forskningen som kostat drygt 30 miljoner kronor.

Mer information och en slutrapport som summerar resultaten finns på www.friluftsforskning.se

Se även boken »Friluftssport och Äventyrsidrott« från Studentlitteratur.

Det blir vanligare att vi tävlar inom friluftslivets ramar. Samtidigt längtar vi mest efter det enkla – att komma ut och uppleva naturen.

Barn i utelek på Ur och Skur Mullekojan Förskola i Skarpnäck.
Foto Ur och Skur Ulf Johansson

